

Demokratia- ja julkisoikeusosasto

Erityisasiantuntija Amanda Mäkelä

Asiantuntijalausunto

23.9.2021

Hallintovaliokunnalle

Hallintovaliokunta perjantai 24.09.2021 klo 11.15 / HE 35/2021 vp / Asiantuntijapyyntö

Yleistä

Hallintovaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevia asetuksia täydentäväksi lainsäädännöksi (HE 35/2021 vp) tietosuojan ja julkisuuslain näkökulmasta. Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia, henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annettua lakia sekä henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettua lakia, siltä osin kuin muutokset ovat tarpeen Schengenin tietojärjestelmän käyttöä koskevien Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten täydentämiseksi poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin toimialoilla. Oikeusministeriö pitää kannatettavana, että esityksen tavoitteena on yhdenmukaistaa ja selkeyttää niin kansainvälistä tiedonvaihtoa koskevia säännöksiä kuin henkilötietojen luovuttamista EU:n yhteisiin tietojärjestelmiin.

Oikeusministeriö on antanut asiassa valmisteluvaiheessa lausunnon sisäministeriölle (VN/21748/2020-OM-5). Hallituksen esitys on lähetetty perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Koska perustuslakivaliokunta tulee käsittelemään hallituksen esitystä, rajoitutaan tässä lausunnossa ainoastaan arvioimaan esitystä tietosuojan ja julkisuuslainsäädännön kannalta, eikä lausunnossa käsitellä esityksen valtiosääntöisiä kysymyksiä. Oikeusministeriö lausuu esityksestä henkilötietojen suojan ja tietojen luovuttamisen osalta seuraavaa:

Henkilötietojen suoja

Postiosoite
PostadressOikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland**Käyntiosoite**
BesöksadressEteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland**Puhelin**
Telefon0295 16001
Internat.
+358 295 16001**Faksi**
Fax09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730**S-posti, internet**
E-post, internetoikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Perustuslakivaliokunta on tulkintakäytännössään pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin Euroopan unionin lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 25/2005 vp). Valiokunta on tämän johdosta painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 26/2017 vp, s. 42, PeVL 2/2017 vp, s. 2, PeVL 44/2016 vp, s. 4). Oikeusministeriö toteaa, että hallituksen esitystä on täydennetty jatkovalmistelussa henkilötietojen käsittelyä koskevan kansallisen liikkumavaran osalta ja liikkumavaran käytöstä on tehty selkoa hallituksen esityksen perusteluissa. Oikeusministeriöllä ei ole tältä osin huomautettavaa esitykseen.

Oikeusministeriö on lausunnossaan kiinnittänyt säilytysaikojen osalta huomiota erityisesti biometristen henkilötietojen säilytysaikojen pituuteen ja esittänyt säilytysaikasääntelyn tarkempaa arvioimista SIS-asetusten nojalla saatujen tietojen osalta sekä laajemmin kokonaisuutena ja huomioden vaatimuksen henkilötietojen käsittelyn oikeasuhteisuudesta. Perustuslakivaliokunta on pitänyt viiden vuoden säilytysaikaa arkaluonteisten tietojen osalta pitkänä (PeVL 13/2017 vp, s. 6) ja korostanut, että mitä pidemmäksi tietojen säilytysaika muodostuu, sitä olennaisempaa on huolehtia tietoturvasta, tietojen käytön valvonnasta ja rekisteröidyn oikeusturvasta (PeVL 28/2016 vp, s. 7). Valiokunta on kiinnittänyt poliisin henkilötietolakia koskevan esityksen osalta huomiota pitkiin säilytysaikoihin erityisesti arkaluonteisten henkilötietojen säilyttämisen tarpeen kannalta (PeVL 51/2018 vp, s. 15–16). Oikeusministeriö toteaa, ettei esityksestä käy ilmi, onko säilytysaikasääntelyä arvioitu tarkemmin huomioden perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö.

Tietojen luovuttaminen

Oikeusministeriö on lausunut esityksen tietojen luovuttamista koskevista säännöksistä asian valmisteluvaiheessa. Esityksen tietojen luovuttamista koskevien säännösten arviointi kiinnittyy keskeisiltä osiltaan erityisesti perustuslakivaliokunnan valtiosääntöiseen arvioon sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta, josta tässä yhteydessä voi todeta yleisellä tasolla seuraavaa:

Esityksen 1. lakiehdotuksen 26 §:ssä säädettäisiin toimivaltaisten viranomaisten oikeudesta saada pääsy Schengenin tietojärjestelmään. Voimassa oleva säännös on kirjoitettu selkeästi tiedonluovutussäännökseksi, joka nyt muutettaisiin pääsyoikeutta koskevaksi säännökseksi. Oikeusministeriöllä ei ole huomautettavaa tästä perusratkaisusta, erityisesti, jos pääsyoikeus järjestelmään kuvaa paremmin kyseistä tiedonluovutustapaa käytännössä. Huomio kiinnittyy kui-

tenkin siihen, että sääntelyllä tiedonsaantioikeus vaikuttaisi laajentuvan, koska esimerkiksi Hätäkeskuslaitoksen tiedonsaantioikeudelle nykytilassa hätäkeskustoiminnasta annetun lain 19 §:n 2 momentissa säädetyt rajoitukset poistuisivat uuden sääntelytavan myötä. Vastaavasti esityksen säännöskohtaisista perusteluista ilmenee, että Suomen edustuston tiedonsaantioikeudesta muodostuu yleisempi. Muutokset tekevät sääntelystä voimassa olevaan nähden vähemmän täsmällisen ja tarkkarajaisen, eikä tarvetta näille muutoksille ole erikseen perusteltu esityksessä.

Esityksen 1. lakiehdotuksen 27 §:ssä, 2 lakiehdotuksen 37 §:ssä ja 3. lakiehdotuksen 24 §:ssä säädettäväksi ehdotetut henkilötietojen luovutusta tiettyihin tietojärjestelmiin koskevat ehdotukset ovat täsmentyneet talletettavien tietosisältöjen määrittelyn osalta valmisteluvaiheeseen nähden. Tietosisältöjen määrittely jää kuitenkin edelleen väljäksi ja laajaksi. Koska osaan luovutettavista tiedoista näyttäisi vielä liittyvän kansallista sääntelyliikkumavaraa, olisi erityisesti näiden tietojen luovuttamisen säätämisen valtiosääntöiset reunaehdot arvioitava vielä tarkasti.